

TRACTATUS V.

DE RELIGIONE, ET VITIIS OPPOSITIS.

Praefens de Religione Tractatus, & cuivis Catholicis perutilis, & Confessariis scitu admodum est necessarius: cum enim ad Religionis virtutem pertineat, uni Deo debitam exhibere reverentiam & cultum, eademque inter alias virtutes Morales sit excellentissima, utpote proximus ad Deum accedens in quantum operatur ea, quæ directe & immediate ordinantur in honorem Divinum; hinc patet, quam utilis sit cuilibet tantæ virtutis exactior notitia, ad perfectionem illius exercitationem apprime conducens.

DISTINCTIO I.

De Virtute Religionis, & variis ejus Actibus.

QUESTIO I.

De natura, obiecto, & praestantia
virtutis Religious.

SUMMARIUM.

- 1 Utilitas praesentis Tractatus.
- 2 Religio, unde sit dicta?
- 3 Summaris tripliciter.
- 4 Religio, quid?
- 5 Culius & Honor differenti; quomodo?
- 6 Obiectum Religionis qualis?
- (a) Ut dictum Tr. 4. Dif. 1. n. 8. & 10.
- 7 Religio inter virtutes Morales praestans-
- 8 A Religioni possunt impetrari actus virtutis Theologicarum, & aliarum omni-

Nomen Religionis a religando di-
ctum est, eo quod nos Omnipotenti Deo religemus, seu astringamus, juxta illud D. Augustini, lib. De vera Relig. circa

finem: *Religet nos Religio uni Omnipotenti Deo.* Quamvis ali aliam hujus nominis derivationem assignent, dum volunt, Religionem dici a relegendo, quod ea, quæ ad cultum Divinum pertinent, sive sint animo relegenda, seu revolvenda: vel tandem a relegendo, quod per eam Deum, quem per peccatum rejecimus, rufum eligamus, seu regligamus.

3 Tripliciter autem sumitur Religio. I. Pro virtute, qua debitus Deo cultum exhibemus. II. Pro formula cultus Divini omnibus communis, per quam mancipantur homines obsequio divino; quantum præcio necessarium est ad salutem consequendam: sic dicunt Religio Christiana, & Religio Catholica. III. Pro Statu Religioso; nec aliud est, quam Fidelium ad Christianæ Charitatis perfectionem tendentium, editus votis perpetuæ paupertatis, Caftitatis, & Obedientie, stabili in communi vivendi modus; in quo sensu dicunt Religio seraphica, Religio S. Dominici, &c. & ejus Professores dicuntur Religiosi, & quandoque

Quæst. I. De natura, obiecto, & praestantia, &c. 155

que Regulares, a speciali Regula, quam presentur. In proposito sumitur Religio in prima dumtaxat acceptance, seu quatenus est virtus, prout inscriptio praesentis Distinctionis, & Questionis, fatus indicat, ibi: *De Virtute Religionis.*

4. CONCL. I. Religio est virtus moralis, inclinans ad debitus cultum Deo tanguum primo rerum omnium Principio exhibendum. Ita Laetantius lib. 4. *Divin. Inst. c. 23.* est in re communis. Dicitur, *Virtus* quæ particula stat loco generis. Et additur, *Moralis*, ad differentiam Virtutum Theologicarum, a quibus distinguitur.

5. Dicitur ulterius, *ad debitus cultum &c.* Ubi per cultum intelligitur honor, non quidem quondamcumque, sed cum quantum animi submissione exhibitus *Deo*, tanquam *prima rerum omnium Principio*, prout denotant verba sequentia. Nam hujusmodi submissionem honor in genere non includit; quia honor exhibetur non solam Superioribus, sed etiam equalibus, imo & inferioribus, juxta illud Apostoli Rom. 12. *Honor invicem prævenientes.* Honor quippe generatio nihil aliud est, quam testimonium excellenter alterius; Cultus autem ultimus addit submissionem unius ad alium: unde Deus honorat quidem Sanctos, non vero colit. Nos vero per virtutem Religious non solam absolute fui made honoramus Deum, ipsius protestando excellentiam; sed etiam colimus, prostrante supremam eius excellentiam, nonframque ad ipsum submissionem, tanquam ad primum rerum omnium Principium: utpote cum omnia producunt, conservent, argue gubernent infinita Sapientia, Bonitate, atque Potentia sua.

6. CONCL. II. Obiectum materiale atque immediatum Religionis, five Obiectum *Quod* (ut loquuntur Theologi) non est DEUS, sed ipse debitus cultus Deo exhibendum; quamvis virtus Religionis remote quodammodo, & indirecte, etiam Deum resipiciat pro obiecto, nempe pro Obiecto *Cui*: id est, quem attigit peractus suis tanquam finem, seu cui debitus cultum exhibere studet. Ita Leshius lib. 2. de just. & iure, cap. 36. dubitat. 2. Herinck disp. 1. de Religione, quæst. 1. cito in re communis. Ratio est: quia per hoc Religio differt a tribus Virtutibus Theologicis, Fide, Spe, & Charitate, quod haec immediate resipiant Deum, tanquam Obiectum *Quod* saltem primarium; ideoque immediate nos

conjugant Deo. Econtra vero Religio resipicit immediate cultum Deo exhibendum, tanquam Obiectum *Quod*, ipsum vero Deum, tanquam Obiectum *Cui* seu mediante cultu, qui ei exhibetur. (a) Porro Obiectum formalis Religionis vel ipsa Divina Excellexia, vel debitus in ea fundatum, indeque coniungens honestas colendi Deum.

7. CONCL. III. Ethi Virtutes Theologicas sunt praetantiores Religioni, eo quod immediate attingant Deum, tamen inter Virtutes Morales Religioni est omnium praestantissima. Ita Doctores communiter cum D. Thoma 1. 2. 9. 81. art. 6. Ratio est: quia excellenta virtutum definitio ex praestantia obiecti, ac modi illud atttingendi: atque Religioni post Virtutes Theologicas (utique quæ pro obiecto immediato habent ipsimum Deum) habet obiectum praestantissimum, videlicet debitus cultum Deo exhibendum, similius magis de propinquio accedit ad Deum, tanquam ultimum Finem nostrum: ergo. Minor probatur inductione: nam Misericordia v. g. resipicit pro obiecto misericordiam Proximi tolerandam, iustitia ius suum cuiilibet reddendam, & sic loquendo de ceteris; At Religio resipicit pro obiecto cultum Deo exhibendum, siveque propinquum attingit Deum.

8. CONCL. IV. Nihilominus actus virtutum tam Theologicarum, tam aliarum omnium, possunt a virtute Religionis imperari, hec aliquo modo ad hanc spectant. Ita Herinck loc. cit. n. 3. Basileus rom. 1. 2. Religio 7. num. 5. & alti 5. Ratio est: quia omnes actus aliarum Virtutum perfunda afflunt ut medium colendi Deum, atque supremam eius excellentiam prestdi. Sic D. Augustinus c. 2. Enchiridii ait, quod Deus colitur Fide, Spe, & Charitate. Similiter D. Jacobus in sua Canonica cap. 1. ait: *Religio munda & immaculata haec est, virginis papillæ & virtutis in tribulationibus, & immaculatum se custodire ab hoc seculo.* Hoc quippe verificatur ex eo, quatenus ex motivo colendi Deum, nostram erga eum submissionem profundi, tales Virtutum actus elicimus; qui proinde a virtute Religionis imperant, seu causantur. Nisi dicere velis cum Lessio loc. cit. n. 12. Religionem & Cultum interdum sumi generant pro omni Virtutis officio, quo ordinamur ad Deum, siveque accipi in citato S. Scriptura texu.

QUESTIO II.

De variis actibus virtutis Religionis.

SUMMARIUM.

- 9. *Religio generatio, & proprie accepta.*
- 10. *Actus Religionis universim quid?*
- 11. *Alii sunt interni, alii externi.*
- 12. *Devotio, ut est specialis actus Religionis, quid?*
- 13. *Devotionis largior accipio.*
- 14. *Devotionis causa.*
- 15. *Sacrificium proprie, quid?*
- (a) *Tract. 14. Diff. 5, per totum.*
- (b) *Ut dictum Quæst. præc. n. 5.*
- 16. *Sacrificium sumptus quaque large.*
- 17. *Oblatio lat., & proprie accepta, quid?*
- (c) *Plura de his Tract. 11. Diff. 4. n. 9, & seqq.*
- 18. *Primitus, quid?*
- 19. *Dicitur, quid?*
- (d) *Tract. 11. Diff. 4. q. 1. & seqq.*
- 20. *Adjutorio, quid?*
- 21. *Fit dubius modus.*
- 22. *Lauds Dei.*

9. Avertendum, quod quamvis Religio interdum fumatur generatio pro omni actu virtuoso, que ad Deum ordinamus, eique obediere & placere studeamus (nam & hoc modo servire Deo, scilicet nostram erga Deum submissionem profiteri fatigamus), propriam tamen illi sunt actu virtutis Religionis, acque ab extra proxime elicantur, qui peculariter continent nostram erga Deum subjectionem, seu quibus propriè significamus Divinam Excellentiam, & nostram erga Deum submissionem. Et de his loquendo, sic

10. CONCL. I. Actus Religionis universum sunt undecim, videlicet Adoratio, Oratio, Devotio, Sacrificium, Oblatio, Primitus, Decima, Votum, Juramentum, Adjutorio, & Laus Dei. Ita Doctor Angelicus 1. 2. 7. 8. & seqq. cum communis, & patebunt singula magis ex dicendis.

11. CONCL. II. Ex hujusmodi actibus Religionis, ali sunt interni, alii externi. Horum priores sunt, qui sola mente interiori perficiuntur; ut sunt Devotio, & Oratio: datur enim & Oratio mentalis, ac proinde haec non necessario in opus externum

prodit. Postiores sunt, qui in opus externum procedunt; ut sunt Sacrificium, Oblationes, Praefatio Primitiarum, vel Decimiarum, & hujusmodi. Et de his omnibus singulatim agendo, sit

12. CONCL. III. *Devotio, ut est specialis actus Religionis, nihil aliud est, quam interna quedam sui ipsius ad cultum Divinum oblatio, seu traditio, & recte describitur, dicendo: Devotio est actus voluntatis hominis, offerentes scilicet Deo ad servendum. Ita communis: nam Devotio dicuntur a devouendo, sive se alicuius servitum totaliter obfringendo. Unde & olim apud Gentiles Devotio dicebantur, qui scilicet Idolis devoabant in mortem.*

13. Dicunt notarier, *Devotio, ut est specialis actus Religionis.* Siquidem Devotio quandoque fumatur non pro actu peculiari, sed pro ipsa pia affectione, seu promptitudine ad facienda ea, que sunt Cultus Divini: ut sunt Orationes, Laudes Dei, Sacrificium, &c. Quia ratione illi, qui prompte & ferventer talia affectant, & supererat vana timor, tergiversationis, & aliarum perturbationum diffiduculationis, cum gaudi spirituali similia praefat, discutunt Devotio, & merito, quia ostendunt esse Divine cultui & servitio esse totaliter addictos, & manciparios. Hinc etiam nonnunquam illi, qui in facultu vivunt sub obedientia & directione alicuius Patris Spiritualis, Devotio appellantur, utpote Specialius Dei servitio dedicati.

14. Porro Devotionis huius causa principalis est Spiritus Sanctus, intellectus illuminans, & voluntatem ascendens: quamvis ex parte nostra plurius ea foveatur ex attenta & frequenti consideratione Divinorum Perfectionum, Beneficiorum Creationis, Conservations, Gubernations, ac præferentium Redemptoris per Christum factæ, atque vicissim propria nostre indigenitatem & misericordiam. Nam excharum pia ruminatione oritur in nobis humilitas, & pia affectio totaliter nos Divino cultui & servitio mancipandi; sicutque immensitate diversiactus aliarum Virtutum, præferunt Theologicarum.

15. CONCL. IV. *Sacrificium proprie acceptum, ac prout est actus diffinatur a certis actibus Religionis, est oblatio externa rei permanentis Deo exhibita, qua significatur supremum Dominum arque excellencia Dei, & subiectio sacrificantis ad ipsum, mediante aliqua ipsius rei oblate fru-*

struktionem, seu immutationem. Ita in re communis. Dicitur, *Oblatio externa.* Quia Sacrificium proprie dictum est actus Religionis, & quidem externus, confitens in externa alicuius rei oblatione: prout in Veteri Legi factum legimus in immolatione boum, arietum, vitulorum, hircorum, Agni Paschalis, atque in effusione diversorum libaminum. Sed hæc omnia Sacrificia de facto in Legi Evangelica coadunata sunt in uno tremendo, & incremento Missæ Sacrificio: de quo tamen plura sito loco (a). Dicitur ulterius, *qua signatur supremum Dominum Dei, & subiectio sacrificantis ad ipsum.* Siquidem in hoc conflitit ratio virtutis Religionis, quod Deo debitus exhibeamus cultum cum nostra erga ipsum submissione (b).

16. Additur vero, *Sacrificium proprio acceptum, & prout est actus diffinatur a certis actibus Religionis.* Siquidem large ac improprie loquendo, Sacrificium quandoque acceptum pro qualibet opere bono, quod infat Sacrificium Deum placat, & conciliat: quod modo Contrito, Eleemosyno, imo & quodvis opus iustitia, non raro in S. Scriptura Sacrificium vocatur, ut Psalm. 50. *Sacrificium Deo spiritus contributus.* Psalm. 4. *Sacrifice sacrificium iustitia.* Et Psalm. 49. *Sacrificium Laudis honoris.* Et alibi. Igittu Adjutorio debite facta est actus Religionis: quia per Divini Nominis invocationem, vel alterius rei sacra reverentiam adjurando alterum, boni quidquam ab eo obtinere contendimus; estque Deo gratissimum, si reverentia & amor sui quidquam adjuranti obliequit, prout & Christi filii Principi Sacerdotum se adjuvanti obsecratus sunt; dicendo manifeste veritatem, de qua interrogabatur.

17. CONCL. V. *Oblatione nomen dupliciter fumatur.* I. Late seu generice, pro omni videlicet re ad cultum Divinum oblata, seu data: quo modo quilibet oblationes ad Dei cultum factas, & ipsas quoque Primitias acceperat Decimas comprehendit. II. Proprie, ac prout est specialis actus Religionis: sicut Oblatio accipitur pro spontaneis illis oblationibus seu donis, que Fideles ob Dei cultum acque honores ad Altare deferre solent: quales oblationes ad Templum, & Arcam Dei, olim plurimas factas esse, constat ex S. Scriptura passim; talesque etiam de facto tum sub Missarum Solemnibus, tum alias crebro fieri videntur (c).

18. CONCL. VI. *Primitus vocantur primi fructus agrorum, vinearum, horotorum, & arborum, Deo, ut Largori omnium honorum in signum gratitudinis, nostræ subiectio oblationi.* Unde patet, oblationem Primitiarum esse specialis actum virtutis Religionis, & quidem externum: cum

non nisi per actualem primorum fructuum ad Dei cultum oblationem fiat. Ceterum in animalibus *Primitus* proprio nomine appellatur *Primo genitus.*

19. CONCL. VII. *Decima recte definitur, quod sint pars decima omnium fructuum iuste acquisitorum, Deo in recognitionem universalis sui Domini debita, atque Ecclesiæ Ministris quotannis exsolvenda.* Ita in re communis: & defunctorum ex eis. *Decimas Deo 16. quæst. 7. & c. Tua nobis de Decimi, ibi: Decima, quæ Deus in signum universitatis Domini, sibi reali præcepit, suas esse decimas & primicias alterorum, cum concordantis. Verum de Decimis, quæ & Oblationibus ac Primitiis, ex professo alii (d).*

20. CONCL. VIII. *Adjutorio est rei sacrificie contellatio ad permanendum alterum.* Ita communis. Sic 1. Thessal. c. 11. Apostoli perit, dicendo: *Adjuro vos per Dominum, ut legatur Epistola haec.* Item Matth. 26. Princeps Sacerdotum adjuravit Christum, dicendo: *Adjuro te per Deum tuum, ut discas nobis, si tu ei Christus, & alibi. Igittu Adjutorio debite facta est actus Religionis;* quia per Divini Nominis invocationem, vel alterius rei sacra reverentiam adjurando alterum, boni quidquam ab eo obtinere contendimus; estque Deo gratissimum, si reverentia & amor sui quidquam adjuranti obliequit, prout & Christi filii Principi Sacerdotum se adjuvanti obsecratus sunt; dicendo manifeste veritatem, de qua interrogabatur.

21. Duobus autem modis Adjutorio fieri potest: videlicet præcipiendo, & deprecando. Exemplum prioris habetur in citatis verbis Apolloli 1. Thessal. cap. 11. Et hoc modo etiam adjurantur dæmones in Exorcismis Ecclesiæ, eisdem imperando, & haec Divini Nominis, arque rerum calustum contestationis, terrorom incutiendo. Exemplum posterioris habetur in precibus Ecclesiæ, per Christi adorationem supplicatus exaudiiri, dum in eam fini subiungere solet: *Per Dominum nostrum Iesum Christum &c. vel absolute, Per Christum Dominum nostrum.* Item & in Litaniis deprecari Deum, *Per crucem & passionem,* *Per mortem & sepulturam Christi Domini, ac hujusmodi.*

22. CONCL. IX. cum Laus preconium importet, ac proprie sit populi de aliquo recte loquentis, prout explicat Calepianus: quid sit Laus Dei, notum erit omnibus Laudes divinas in Ecclesiæ quotidie & au-

dientibus, & perfonantibus iuxta illud
Apoc. 19. Laudem ducite Deo nostro omnes San-
cti eius: & qui timasti Deum, pugilli & ma-
gii. Et Psal. 33. Semper laus eius in ore meo.
Quamvis Laus Dei, dum fit a nobis Viatore-
rius, ferme semper Oratione misericordia
sicut ad hanc reduci posuit, ut notat Lessius
Lib. 2. cap. 37. n. 1.

QUAESTIO III.

De Adoratione Deo debita.

SUMMARIUM.

- 23. *Adoratio*, quid?
- 24. *Adoratio* mere civilis, seu politica;
- Et Sacra sua Religiofa.
- 25. *Huius tres sunt species*, nimurum *Latria*.
Hyperdulia.
- Et *Dulia*.
- 26. *Adorations obiectum duplex*, materialē
& formale.
- 27. *Deo debet cultus Latria*.
- 28. *Tres persona Divina sunt una Adoratio*
adoranda, quomodo?
- 29. *Christus adorans Cultu Latria*.
- 30. *Eucharistia Sacramentum est adorandum*
Cultu Latria.

- 31. *Explainari* praecedenti *Quaestione*
nonnullis actibus virtutis Religionis,
qui minori discussione indigere vi-
debantur, pergendum ad reliquos (*Juramento*, & *Voto ad speciem* *Tractatum*
referendo) sigillatum explicando. Et primo loco occurrit Adoratio, utpote praefati-
tissimum Religionis actus, per quem rever-
remur supremam Dei Majestatem, nonque
illi quanta possumus corporis & animae de-
missione subiecimus. Siquidem, ut inquit
S. Damascenus *Orat. 1. de Imaginibus*: *Ado-*
ratio est submissio nostra; id est, *Adoratio*
est actus, quo quis alteri se submittit in re-
ognitionem sui excellentie.

- 32. Quia vero varia sunt excellentiarum
genera, hinc pariter diversa distinguuntur
Adorationum species. Et quidem imprimitur
adur Adoratio mere Civilis, seu politica;
qualis exhiberi solet Regibus, Principibus
que, propter excellentiam sui status, seu
potestatis humanae, quam prae aliis habent:
quomodo passim in Sacra Scriptura leguntur
quidam adorasse suos Reges; ut David 1.
Reg. 20. *Adoravit serio Jonatham, eadem*

pronus in seram. Verum de Adoratione me-
re Civili in proposito non agitur, sed solum
de Adoratione sacra five religiosa, que cui-
piam exhibetur ob excellentiam suam fa-
cram & supernaturalem. Et de hac loquen-
do, sit

25. CONCL. I. Adoratio facra seu
Religiofa tres sunt species, videlicet La-
tria, Hyperdulia, & Dulia. Ita communis Catholicorum. *Latria* juxta receptum
Theologorum sensum, significat supremam
& singulararem illam Adorationem, que foli
Deo propter summam aquae infinitam
suam excellentiam debetur: unde taliter
describi solet: *Adoratio Latria est actus*
Religionis, quo quis alteri (salicet Deo)
feli submittit tanquam habent supremam
supra se excellentiam. Per *Hyperdulia* in-
telligitur Adoratio, cui cultus illi, qui
exhibetur creaturae cuiusque proper singula-
ris suam excellentiam: & tali
competit Beatissime Mariae Virginis, propter
excellentiam Maternitatis Dei, ac
specialissimam Sanctitatem, aliquae exel-
lentissima donata. Per *Duliam* vero com-
muniter intelligitur cultus illi, qui debet
Sanctis propter supernaturalem ex-
cellentiam suarum sanctitatis & glorie, quem ha-
bent in Celsis.

26. Etnorandum est, quod obiectum Adora-
tionis sit duplex, formale felicitate &
materialē. *Obiectum formale* Adoratio est ratio ipsa, propter quam aliquid adoratur; &
cujusmodi ratio adorandi semper est dignitas,
& excellentia reperta in persona, que adoratur.
Obiectum materialē est ipsam res seu
persona adorata, in qua repertur ejusmodi
excellencia. Sic cum Christum Dominum ad-
oramus cultu *Latria*, ipsam Christum est
obiectum materialē Adoracionis: Divinitas vero
Christi, qualique suprema excellencia,
est obiectum formale ipsius.

27. CONCL. II. Deo, totique Sanctissime
Trinitati, ac cuilibet Persona Divine,
debetur cultus *Latria*. Ita certa, &
indubitate omnium Catholicorum: cum
qualsibet Persona Divina sit Deus; Deus
autem propter supremam suam in omnes
excellentias debet cultum *Latria*, patet
ex ipsa hujus ordine explicatione jam
posita.

28. CONCL. III. Tres persona Divina
una Adoratio sunt adoranda; non quidem
sic hoc intelligendo, quasi una non possit
distincte ab aliis adorari, sed sic, quod aliae
duae explicite non excludantur. Ita com-
munis

Quaest. III. De Adoratione Deo debita:

159

munis Theologorum, ac prefertim Ma-
tthijs disp. 11. *Theol. Mor. n. 18*. Ratio prioris
partis est: quia una est essentia, excel-
lentia, Divinitas aque Majestas omnium
triūm Perfōnarum Diuinarum, & per con-
sequens una Adoratio debetur omnibus.
Altera pars patet: quia sicut unam Di-
vīnam Perlonam possumus distincte conceperē
ab aliis, ita & adorare, modo alteram ex-
plicite non excludamus. Unde in Litaniis
nunc Patrem, nunc Filium, nunc Spiritum
sanctum invocamus; & pleraque O-
rationes Ecclesie diriguntur modo ad Pa-
trim, modo ad Filium, modo ad Spiritum
sanctum, quamvis interim certe Perlonam
explicite non excludantur. Impium
enim, ac nelarum effet, alias excludere
explicite: quia licet tres per Personas SS.
Trinitatis, una tamen omnium est Essentia,
Divinitas, aquae Majestas. Hinc dum
unam Perlonam SS. Trinitatis adoramus,
et invocamus, semper implente ad alias
duas, eis unum Deum, nostra dirigunt
adoratio, atque invocatio.

29. CONCL. IV. Christus est adorandus
Adoratio *Latria*. Est de Fide. Ratio
est: quia Christus non solum est homo, sed
etiam verus Deus, cui utique debetur cultus
Latria. Nec obstat, quod Christus simili
includat naturam humanae, quoniam non
videtur poli adorari cultu *Latria*. Reip-
eacum, hinc solum sequi, quod natura hu-
mana non spectet ad obiectum formale Ado-
rationis, sive quod non sit ratio formalis
adorandi Christum, utpote quod est Divi-
nitatis eius: non autem, quod non spectet
ad obiectum materiale, seu *Quod Adoracio-*
nis, ut loquuntur Theologi. Nam, quia
juxta Symbolum S. Athanasii, licet Christus
sit Deus & homo, non duo tamen, sed
minus est Christus, etiam unicus Adoratio
Latria est adoratur: in qua tamen ratio formale
& mortua adorandi est Divinitatis eius;
obiectum vero materialē seu *obiectum Quod*,
ac terminus adequatus hujus Adoracionis,
est unus ac totus Christus, verus Deus,
verusque homo.

30. CONCL. V. Etiam Sanctissimum Eu-
charistia Sacramentum est adorandum cul-
tu *Latria*. Ita omnes Catholici, et quae
novissime definitur in Concilio Tridentino
Sess. 13. c. 5. & can. 6. ibi: *Si quis dixerit*,
in sancto Eucharistia Sacramento Christum
unigenitum Dei Filium non esse cultu Latria,
etiam externo adorandum, &c. vel non publice
ut adoretur, populo preponendum, &c. et

31. A Dvertendum, quod Adoratio alia
est absoluta, alia reflectiva. Ab-
soluta convenit rei intellectuali, que per
se honorabilis, atque adorabilis est: sic
Deus, ac Christus cultu *Latria* absolute
est adorandus. Unde *Adoratio Absoluta* illa
est, quia quis colitur ob perfectionem, atque
excellentiam sibi intrinsecam. *Adoratio re-*
flexiva vero, qua quis adoratur seu colitur
propter excellentiam alterius, quam repre-
sentat, aut in ordine ad eam consideratur;
unde hoc convenit rebus etiam ratione ca-
rinentibus, ut puta facies *Imaginibus*, que
non propter se, sed propter alium, quem
representant, honorantur. His notatis sit

32. CONCL. I. Sancti cum Christo in
coelis regnantes, adorantur sive voluntur
cultu

Adoratores esse idolatras, anathema sit. Ra-
tio est, quia in Sanctissimo Eucharistie Sa-
cramento adest, realiterque continetur Christus
Dominus, verus Deus, cultu Latre dignissimus.

QUESTIO IV.

De cultu Sanctorum, Sacrarum Reliquiarum, arque Imaginum.

SUMMARIUM.

33. *Adoratio absoluta*, & *reflectiva*, quid?

34. *Santi in celis adorantur cultu Dulie*,
& B.V. Maria cultu Hyperdulie ab-
soluto.

35. *Hic cultus est facer.*

36. *SS. Reliquia*, & *Imagines*, quomodo vene-
rentur?

37. *Verba testimonia Concil. Trid. circa cultum*
SS. Imaginem.

38. *Imagines possunt dupliciter considerari*,
quomodo?

39. *Objecit Hereticorum contra Imagines di-*
luitur.

40. *Hominis Sancti necdum Canonizari non*
possunt cultu publico honorari, bens
tamen privato.

41. *Cultus publicus*, & *privatus*, quid?

42. *Corollariorum de cultu privato.*

Forma Canonizationis, que nunc est,
olim non requirebatur.

43. *Decretum Urbani VIII. circa Imagines San-*
ctorum necdum Beatificatorum.

44. *Decretario dicti Decreti.*

cultu Dulicæ absoluto, propter excellentiam sue sanctitatis & glorie: Beatissima Virgo MARIA vero cultu Hyperdulicæ, tum ob perfectissimam atque excellentissimam ejus præcunctis puris creaturis Sanctitatem & gloriam; tum ob singularissimam dignitatem Maternitatis DEI, quæ vere nominatur, & est Mater DEI & Christi. Ita omnes Catholicæ.

33. Et nota, hujusmodi Adorationem seu cultum Sancctorum (qui duo termini apud Theologos inter se confunduntur; quamvis inter ratiōes, ac præfertim in publicis Concionibus lingua germanica habitis, ly Adorare, cultum Latræ Deo debitus, & ly cultore seu venerari, cultum Sancrorum denotare soleat) esse cultum sacram & religiosum; quia objectum ejus formaliter, nempe excellenti Sanctitati, gloria, & gloriæ, propter quam Sanctos, tanquam Dei amicos venerantur, est aliquid factum & supernaturale. Unde sequitur, cultum Sancorisum Christi in celo regnantis exhibetur, specie distingui a cultu mere civili & politico, qui hominibus, v.g. Regibus, Principibus &c. propter dignitatem sui status, vel potestate humana non oportet insister.

34. CONCL. II. Sacre Reliquias, & Imagines Sancrorum, venerantur cultu Dulicæ respectivo: Imagines autem Beatisseme MARIAE Virginis cultu Hyperdulicæ respectivo; ac tandem Imagines Dei & Christi, item & Sacra Crux Christi, cultu Latræ respectivo. Ita rursum Catholici omnes. Et quidem loquendo de sacris Reliquiis Sancrorum, in Concilio Trident. Sess. 25, in Decreto de Invocatione Sancrorum ergo, sic habetur statutum: Sancrorum quoque Martirorum, & aliorum cum Christo uirosorum sancti corpora, & quæcavita membra fuerant Christi, & templum Spiritus sancti, ab ipso ad aeternam vitam suscitanda & glorificanda, a Fidelibus veneranda est, per quæ multa beneficia a Deo hominibus praestantur. Hac Concilium, exinde oppositum affirmantes denuo condemnans, prout jam pridem eos damnavit Ecclesia.

35. Loquendo nunc de cultu Sacrae Imaginis, quas tum memorie gratia, atque ad recollectio Christi & Sancrorum gesu, tum ad imperiendum eisdem honorem debitum arque veneracionem remittendas esse. Fides Catholica, arque perpetua Traditione Ecclesia docet, sunt in primis bene notanda verba S. Con-

cili Trident. loc. cit. sic statutum: Imagines vero Christi, Dipara Virginis, & alium Sancrorum, in templis præsternim habeendas, & retinendas, eisque debitum honorum & reverentiam impetrandas; non quod creditur inde aliqua in iis divinitas, vel virtus, propter quam sunt colenda: vel quod ab eis sit aliquid potendum, vel quod fiducia in Imaginibus se figura, veluti olim siebat a Gentilis, quam in Idolis spem suam collebabant: sed quoniam honor, qui eis exhibetur, referunt ad Protopsapta, quia illa representans, ita ut per Imagines, quas oculum, & coram quibus caput aperimus, & precumbimus, Christum adoramus, & Santos, quorum illi similitudinem gerunt, veneramus, id quod Conciliorum, præsternit vero secunda Nicena Synodi decreta contra Imagines appugnatores est sanctum. Hæc Concilium; cui modo loquendi ubiquie non oportet insister.

36. Ulterius quoad hunc Sacrum Imaginum cultum advertendum est cum Filiiuio tridi. 23. de Religione, cap. 1. n. 27. & aliis, duplice Imagines considerari, ac venerari posse. Primo, quatenus sunt res quadam sacra, spectantes ad ultimam Pietatem, & Religionem; quod est, considerare Imagines materialiter. Deinde, quatenus sunt, Imagines, ac representative Prototypi, quod est considerare Imagines formaliter. Si ergo considerentur Imagines primo modo, honorande sunt tantum ut res quadam sacra, prout etiam vetiles spectantes ad ultimam Pietatem & Religionem, in veneratione habentur: si secundo modo, honorande sunt sicuti Prototypa, cultum respectivo. Circa quod ultimum extat communissimum inter Doctores dictum, quod si Prototypa adoretur adoratione Latræ aboluta, Imago ejus adoranda sit adoratione Latræ respectiva: si autem Prototypa adoratur adoratione Hyperdulicæ, vel Dulicæ aboluta, Imago ejusdem adoratur adoratione Hyperdulicæ, vel Dulicæ respectiva.

37. Nec dicatur cum Haereticis: Exodi cap. 20. habetur: Non facies tibi sculpire, neque omnem similitudinem, quæ in ego defuper &c. ergo ultius Imaginum est illicitum a Rœp. enim negando consequentiam: nam loco citato, & in aliis hujusmodi S. Scriptura locis, non prohibent Imagines absolute, vel quodcumque sculpiture, sed locis, ut non fiant ad adorandum ea. Unde loc. cit. mox subiungitur: Non adorabis ea, neque colles: eo videlicet modo, cultu

enclu Divino, quo Gentiles adorabant communiter sua Idola, deoq[ue] alienos. Et certe, si Imaginum, aut cuiuscumque sculpturnis usus sufficit dictis verbis absolute prohibitus, Salomon pessimè egisset, quod in Templo Jerosolymitanu[m] posuerit duos Cherubim, 3. Reg. 6. Imo & Deus præcepit contraria, dum Moyse, Num. cap. 1. præcepit, ut facaret Serpentem aeneum: quod abit dicere.

38. CONCL. III. Homines vita Sanctitate, vel Martirij fama insignes, quādiu a Summo Pontifice vel Ecclesia, in numerum Sancrorum necundum sunt relati, non possunt cultu publico & solemnii honorari, bene tamen cultu privato. Ita Bellarminus l. 1. de Sancis, cap. 10. Sanchez l. 2. in Decalog. cap. 43. n. 3. & seq. & alli communiter. Idque desumitur ex cap. 1. & ult. de Reliquiis & venerari. Sancis, ubi prohibetur, aliquam publice venerari pro Sanctis abique auctoritate Romane Ecclesiæ, sive a sensu contrario privatus horum permitteatur.

39. Porro per Cultum privatum intelligitur ille, qui non exhibetur tanquam institutus ab Ecclesia, neque nomine Ecclesiæ, sed fit ex peculiari devotione colensis: & hec deinde talis cultus sive privatum, sive publice videntibus aliis. Cultus autem publicus, seu solemnis, non ideo dicitur talis, quod coram aliis exhibetur, sed quia deferunt nomine Ecclesiæ, & tanquam ab ea instituta.

40. Hinc sequitur I. Imaginibus Sanctorum Canonicati, neque Beatificationi, posse in dominis nostri depingi & remitteri, licet pedes vel manus talium Sancrorum deosculari, ipsorum vetiles accipere, Reliquias allare, in sororu[m] honorem reuenerare, prece ad Deum fundere, &c. sive alii hoc vidant, five non, dummodo ab isto scandalum. Ratio est: quia hujusmodi cultus est privatus, & non fit nomine Ecclesiæ.

41. Sequitur. II. Non posse Episcopum in honorem Sancti necundum Canonizati diem Festum influere: qui cultus publicus, qualis est celebratio Festi Sancrorum, necundum Canonizatorum, reservatus est Summo Pontifici, cit. cap. 1. de Reliq. & venerari. Sancrorum, item non licet privatim, aut publice, in Litaniis vel Officio Divino, invocare Sanctum necundum Canonizatum: quia Litania, & Divinum Officium, sunt cultus, qui Sanctis exhibetur Reinfronsis Thol. Moral.

162 Tract. V. De Religione, & Vitiis oppositis. Dist. I.

seu Martyrii fama (quantacunque illa sit) defunctorum Imagines cum lauroolis, ratis seu splendoribus in Oratoriis, Ecclesiis, aliisque locis publicis aut privatis apponantur; neve eorum gesta, miracula, revelationes, seu quacunque beneficia, tanquam corum intercessoribus a Deo accepta, sine recognitione & approbatione Ordinarii in libris enarrentur; & ne ad eorum pulchra Tabella, atque Imagines ex cera, argento, aliave materia confectae, vel lampades appendantur. Ubi tamen illico subiungens Summus Pontifex declarat, quod per supra scripta praedicare in aliquo nolit, neque intendat is, qui aut per communem Ecclesie conuentum, vel immemorabilem temporis cursum, aut per Patrum Virorumque Sanctorum scripta, vel longissimi temporis scientia, ac tolerancia Sedis Apostolicae, vel Ordinarii coluntur.

44. Quia vero postmodum occasione dicti Decreti a quibusdam revocabatur in dubium, ut Tabellas & Imagines, quas imposterni offerri contigerit, recipere, & antea oblatas confervere licet? Eadem Sanctitas sua, qua tantummodo volunt ocurrere abusibus, qui irrepere videbantur, in alio Decreto, & referit in cit. Bullario, ad finem praeallegata Conf. 39. nec non & in cit. Conf. 134.) declaravit, quod sua intentionis nunquam fuerit prohibere oblationem, receptionemque Tabellarum & Imaginum huiusmodi; ita ut approbaribus Ordinariis in secreto aliquo, fessorum ab Ecclesia, loco custodiri, ibidemque jam amota collocari, & afflari possint, ut si quando Dominus talium Virorum merita Beatificationis, seu Canonizationis honore in terris decorare voluerit, extent humi modi Sanctitatis quacunque probatio nes. Apostolica Sedis iudicio tunc examinande.

QUESTIO V.

De Oratione, & Conditionibus ad ipsam requisitis.

SUMMARIUM.

45. Oratio varie accipitur.

46. Oratio propriissime accipitur, quid?

47. Oratio mentalis.

Vocalis.

Publica, &

Privata, quia?

48. Oratio aliqua est precepta.
49. Quibus temporibus urgunt preceptum Orationis?
50. Qua bona recte per orationem posulentur a Deo?
51. Oratio debite facta habet infallibilem effectum.
52. Sed quatuor ad hoc requiruntur conditiones.
53. Ut oratio fiat pro seipso.
54. II. Ut patenter necessaria ad salutem.
55. III. Ut Oratio sit pia.
- (c) Ut dictum Tract. I. dist. 2. n. 42. & 45.
56. IV. Ut sit perseveranter.
57. Causa, cur multi petant, nec accipiunt, quia?
58. Preces nostra debite facta, nunquam sunt irrita etiam pro bonis temporalibus.
59. Causa petentium bona temporalia.

45. **O**ratio quandoque sumitur large, videlicet pro qualcumque actione bona, atque ex pia intentione procedente, in qua adceptione videtur intelligendum illud Luce 18. Oportet semper orare, & non quam dicere. In quem textum Ven. Beda ait: Semper oras, qui tempore fecundum Deum operatus. Deinde sumitur Oratione magis proprietas, nimirum pro quoivis animo pio mouerga Deum: hoc modo capitur a S. Damasceno lib. 3. de fide, cap. 24. dicente, quod Oratione sit affectus mensis in Deum; & sic comprehendit sub eam illos piosissimos intellectus & voluntatis, quibus Deum laudamus, benedicimus, atque pro acceptis beneficiis gratias agimus. Propriissime tandem Oratione sumitur pro petitione, seu postulatione aliquius boni ad Deum facta; cuiusmodi petitionem ipsum ly Orare, ex proxima sua institutione importat.

46. CONCL. I. Oratione propriissime accepta, est rationabilis aliquid boni a Deo postulatio: five, est decentia a DEO petitio. Ita in re communis. Tria siquidem in oratione spectari possunt. I. Defiderium nostrum, quo bonum aliquod nobis, alii sive conferri, vel malum averti cupimus. II. Huius desiderii practica quadam explicatio, qua Deum conanum inducere ac promovere, ut id prefat, pro quo rogamus. III. Collatio boni desiderati: qualis fit a Deo. Ipsa vero efficiens orationis consistit in secundo actu, nimirum in explicatione desiderii nostri per modum deprecationis, seu petitionis.

47. CONCL. II. Oratione recte dividitur

in

QUEST. V. De Oratione, & Conditionibus ad ipsam requisitis. 163

in mentalem & vocalem, ac rursus in publicam & privatum. Ita communis. Oratione mentalis est, quae non vox, sed mente formatur; exercendo videlicet interiori anima potentias circa Deum, & Mysteria potissimum Fidei, cum interna & familiari ad Deum colloctione, variisque prius affectibus voluntatis: prout fit in Meditatione; & de qua D. Augustinus l. de spiritu & anima, cap. 70. Alii: Medicatio pars scientiarum, scientia compunctionem, compunctione devotionem, devotio vero perfecte orationem. Ceterum Oratione vocalis est, quae formatur difficulter verbis ad extra proletatis, experimentum pium internum desiderium nostrum ad Deum. Additur notanter, experimentibus pium internum desiderium. Nam haec sine illa attentione aequo interiore affectu prolati, parum prodel, quin potius trahi Dei provocat, juxta illud vulgatum,

Si mens non orat, in vanum lingua laborat.
Et tales merito reprehenduntur illis verbis: *Populus hic labis me honorat, cor autem eorum longe a me.* Isaia 29. & Matthei 15. Oratione publica dicitur, que nomine totius Fidelis populi per Mimetros Ecclesie Deo offeratur, ut fit in Missa, & Horis Canonicas: & talis necessarius debet etiam esse vocalis. Oratione privata est, quam singuli privati quocumque decenti modo peragunt: de qua loquitur Apostolus 1. Timothei 2. Vobis ergo viris orare in omni loco, &c.

48. CONCL. III. Oratione aliqua est precepta a Deo, & adulteri nunc ratiōnē habentibus necessaria ad salutem. Ita communis: & patet ex S. Scriptura, orationem pafūm invenientur: ut Coloss. 4. Orationis infat, vigilantes in eo. Item i. Thess. alt. Sime intermissione orate, & alibi. Accedit ratio: quia auxilia Divinae gratiae, sine quibus homo nequit consequi salutem, communiter a Deo non conferuntur, nisi ad humiles preces nostras, juxta illud Matthei 7 Petrie, & adibit vobis.

49. Porro tempora necessario orandi, seu quibus urgedit preceptum Orationis, apte determinantur a Sanning, tr. de Relig. dist. 1. q. 5. & aliis: ut primo sit necessitas orandi ad Deum tempore obligationis, quo peccator tenetur se reponere in statum gratiae. Deinde tempore gravis tentationis, quo alio congruenti remedio repellit nequit. Rursus tempore manifesti periculi mortis, quam constitutus in illo subire debet. Quarto tempore gravis pressurē Reipublica, aut Proximi, quo sola oratione aboleri potest.

Et tandem, quotiescumque aliquod auxilium Divinum speciale necessarium est ad salutem spiritualem, vel corporalem. Atque, ut taceant particulares obligationes Clericorum, aut Beneficiariorum ad perfervendum Horas Canonicas, vel Conventuum ad implendam Preuentiam iunctam; haud defini Doctores, non excusantur a peccato veniali eos, qui mane ac vespere orare negligunt, tum Deo gratias debitaris referendo pro receptis præterita die aut nocte beneficiis, tum ejus auxilium implorando pro evitandis instantibus periculis. Ceteri vero satis communiter fatentur, Orationem non posse intermitte ad longum tempus, ut puta ad mensē, vel, ut aliqui volunt, ad octo dies. Herinck dist. 1. de Relig. g. 3. n. 9. & concordant dicta superius, tr. 4. dist. 2. q. 3.

50. CONCL. IV. Non modo bona spiritualia, sed etiam temporalia, a Deo recte postulantur: ita tamen, ut bona temporalia, v. gr. faintas, longitudine vite, officia, divitiae, &c. non omnino abolute, sed solum sub conditione, quatenus ad bonum salutaremque usum, atque ad vitam æternam consequendam prolatur, neque fatiganti anima oblitus, recte a Deo postulentur. Ita communis: & constat ex Oratione Dominicana, in qua iuxta Christi instructionem bona tum spiritualia, tum temporalia, postulantur. Quod autem bona temporalia non absolute, sed duntaxat ut conductentur ad vitam æternam, recte postulentur a Deo per orationem, pater ex eo: quia non raro eiusmodi bona sunt ho. nini occasio ruine spiritualis, ac protraheant in peccatum; unde in hujusmodi circumstantiis, Deo optime recognitis, male eadem absolute pertenerunt.

51. CONCL. V. Oratione, si fiat cum debitis conditionibus, indubitate, atque ex Christi promissione infallibilem habet efficaciam. Ita Sannig loc. cit. n. 6. Laym. l. 4. tr. 1. c. 1. & 83. art. 15. ad 2. Habetur hoc clare ex S. Scriptura, ac Christi promissione, dictis, Matth. 7. Petrie, & dabitur vobis. Item Luca 11. Omnis, qui petet, accipit. Et rursus Joan. 16. Amen, amen dico vobis, si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. Atqui promissio Christi est infallibilis: ergo.

52. CONCL. VI. Conditions, quibus concurrentibus semper aliquis impetrat, quod petit, quatuor sunt: ut videlicet quis

L 2 PRO

pro se petat necessaria ad salutem ; pie , & perseveranter . Ita Doctor Angelicus loc. cit. & alii . Et haec quatuor conditiones continentur in praet legatis Salvatoris verbis , Joan. 16. Nam ly dabis robis , primam conditio meum ; ly si quid , secundam ; ly in nomine meo , tertiam ; ac tandem ly petieritis , quartam fatus demonstrat .

53. Prima itaque conditio est , ut Oratio fias pro se ipsa , non pro aliis , iuxta doctrinam S. Augustini , rr. 102. in Joannem , dicentes : Exaudiens omnes pro scriptis , non autem pro omnibus ; unde non simpliciter dictum est . Dabit sed . Dabit vobis . Nam eti pro aliis quos ex charitate orare possumus , ac debemus , iuxta illud Jacobis 5. Orate pro invictis , ne salviomini ; multum enim valet oratio iusti officia . Ideo tamen difficilior imperato ceteretur esse pro altero , quam pro ipso : quia , ut Deus conferat gratiam , seu donum , quod petitur , debet homo esse dispositus ad recipientum : quia dispositio non est in libera potestate orantis , si pro alio ore ; bene tamen , quando orat pro ipso . Quod si persona altera , pro qua oratur , sit debite disposita , etiam orationem factam pro ipsa , ceterisque vestitam conditionibus , comprehendi sub dicta Christi promissione , merito certit Layman l.c. n. 10.

54. Altera conditio est , ut perantur necessaria ad salutem . Nam , ut discurrit D. Augustinus loc. cit. Non petitus in nomine Salvatoris , quidquid petitor contra rationem salutis . Et infra : Quidquid autem aliud petitor , nihil petitor : non quia nulla amitto res eis , sed quia in tantae ei comparatione , quidquid aliud concupiscitur , nibil eis .

55. Tertia conditio est , ut Oratio sit pia ; videlicet actus virtutis Religionis , per quem homo deo , tamquam supremo Domino , subiectus . Ad hoc autem multum conductus humilitas orantis , plena fides seu fiducia in Deum , opera Misericordie , &c. juxta varios , & paucis obvios textus S. Scripturae . Ut vero is , qui orat , sit in statu gratiae constitutus , tametsi ad imprecrationem orationis , stantibus supra dictis conditionibus , absolute non requiratur ; ut patet ex oratione Publicani a Deo exaudita , cum dixit Luke 18. Deus propius esto misericordia : requiritur tamen statu gratiae ad meritum de condigno vite aeterna , atque augmento gratiae sanctificantis . (e)

56. Quarta est , ut perseveranter oremus ; id est , non statim desistamus ab oratione , si nos non exaudiri arbitremur ; sed iterato , fix-

pius , & instanter petamus , secundum illud Luc. 18. Quoniam oportet semper orare , & non desistere . Et Colof. 4. Orationis instante . Etenim ut S. Augustinus ferm. 5. de Verb. Domini , c. 5. monet , ideo Deus tardius nonnunquam dat , quia petimus , ut tandem ferventius & perseverantius orantes , plus etiam impetramus , ac petimus . Quicam etiam non negantur , sed ut congruo tempore dentur , differuntur .

57. Ex dictis pater ad communem multum hominum querelam , qui orant , & non accipiunt . Causa quippe est , cur multi non obtinent , quod petunt : quia nimis conditores praescripta non observant , ac perfectum bona temporalia petent , eadem non ad debitum finem , sive salutem anima sive referunt ; iuxta illud Jacobis 4. Petitis , & non accipitis , eo quod male petatis , ut in concepcionis vestris infusuram . Uncle D. Basilus Serm. De grande Deum , inquit : Ideo quandoque petis , & non accipi , ut perperam postulasti , vel impudenter , vel leviter , vel non confenda tibi , vel destitui .

58. Intra dum ceteroquin debita rogamus pro bonis temporibus , v.g. moderatis divitiae , sanitatem , &c. quas nobis non expedire necfumus , non idcirco irrite utrum precessit : tam quia , si sunt in statu gratiae , sunt meritoria gloriae collecti , & augmenta gratiae : tam quia in talibus ordinarie loco euclodi modi bonorum temporalium , v.g. sanitatis , divitiarum , quae Deus novit nobis magis sole re nociva , sicque misericorditer negat , solet Deus debite rogantibus conferre , alia bona temporalia , vel saltem ipsiatura specialium auxiliorum gratiae , magis profutura ad consequendam vitam aeternam . Audiatur Jherusalem Dreuxius l. 5. Hilariorum , c. 2. dicens : Certissimum est , nullas preces cum debita voluntatis resignatione factas esse irrivas , nullas omnino : an enim quod petitis , aut melius quid imperaveritis . Et S. Idorus in Sententiis : Crederimus non exaudiit Deus ad voluntatem , sed ex auditu ad salutem .

59. Quod si vere ablique debita in Divina voluntate refugientur , quin & obstante , quidquid a Deo exortum contundamus , reverendum , ne quod ut optimus Pater negat , ut rigidus Index permitat in nostrum malum . Ac proinde , in omnibus omnino precibus ille Dominus pro claustris sua superandans ; Verus amorem non mea , o Deus , sed tua voluntas es , prout devotissime monet citatus Dreuxius .

DISTINCTIO II.

De Vitiis Religionis oppositis per excessum .

QUESTIO I.

Quid sit Supersticio , & qua species ejus?

SUMMARIUM.

- 1 Religio consistit in medio .
Quae viae sidem opponantur ?
  - 2 Supersticio , quid?
  - 3 Contra Religionem quomodo possit peccari per excessum ?
(a) Conformiter dictis Tr. 4. Dist. 1. n. 19.
  - 4 Superstitionis duas sunt species .
  - 5 Una ratione rei cultus , qui coli non debet ; & quomodo habeat subordinationem ?
  - 6 Altera ratione Cultus incongruus ; ejusque subordinationis .
  - 7 Cultus falsus quis , & quomodo accidat ?
  - 8 Et quale peccatum ?
  - 9 Cultus superstiosus , quis ?
  - 10 Et quale peccatum ?
1. Sic ut in exercitio Virtutibus , ita & in Religione vendicat sibi locum illud vulgatum : *Virtus consistit in media* . Unde Poeta canit : *Els modus in rebus , sunt certi denique fines , quos ultra , circumsue sequi consire virius* . Igitur contra Religionem potest peccari , tum per excessum , & nomine generico dicitur *Irreligiositas* . Utraque harum varias sub se species complectitur . Et quidam sub *Irreligiositate* continent ea virtus , quae pertinent ad contemptum seu irreverentiam Dei , ac ad rerum sacrarum , cuiusmodi sunt Tentatio Dei , Sacrilegium , Simonia , Blasphemia , perjury , ac Violatio Voti ; de quibus singulatim dicetur , tum in sequenti Distinctione , tum alibi propriis in locis . Superstitionem continet subse *Idolatriam , Divinationem , vanam Observantiam , & Magiam* , unde cum alia adiuvia dubius Superstitionis species , quae contingunt ex parte cultus indebiti ; de quibus omnibus in praesenti Distinctione , ordinet subse *Idolatriam , Divinationem , vanam Observantiam , & Magiam* , unde cum alia adiuvia dubius Superstitionis species , quae contingunt ex parte cultus indebiti ; de quibus omnibus in praesenti Distinctione , ordinet subse *Superstitione , ejusque species in genere sit*
2. CONCL. I. Supersticio in genere est Reiffenstuel Thol. Moral.

falsa religio , seu vitiosus cultus veri aut falsi Numinis ; ac recte definatur , dicendo : *Supersticio est vitium Religionis oppositum secundum excessum* , quo quis Divinum cultum vel illi exhibet , cui non debet ; vel modo , quo non debet . Ita in re communis . Etiam enim vel maxime Superstitionis committatur in cultu fallitorum deorum , tamen etiam in cultu veri Dei hoc vitium accidere potest : prout patet in Iudeis de facto Legala veteris Legis observantibus , & in Haereticis , qui olim aquam pro vino , vel sanguinem infantum in Eucharistia offerebant , qui idcirco non Religious , sed Superstitionis nuncupandi sunt , quamvis vero Deo talis praeficerent . Itaque Superstitione utrumque complicitur , & cultum falitorum Deorum , & excessum in cultu veri Dei .

3. Neque dicas : Deus est dignus omni laude , cultu ac reverentia ; ergo non potest dari excessus in eius cultu , neque peccari contra virtutem Religionis per excessum . Relyp. enim (a) conceitto antecedente , distinguendo consequens : ergo non potest dari excessus ex parte objecti virtutis Religionis ; id est , respectu Majestatis Divinae , utpote , que dignissima est omni honore & cultu , conceditur : non potest dari excessus ex parte modi incongru , aut cultus indebito ratione rei cultus , negatur consequentia . Sicut enim x. 2. Amor Dei ex parte objecti non habet medium , immo eo perfectior est , quo intensius fertur in Deum , utpote objectum infinite amabile ; habet tamen medium ex parte actus , quia potest dari excessus in ejus exercitu , si nimismodo modo illicito Dei A-morem elicere velimus nos v.g. interficiendo : ita & Religionis ex parte objecti , quod est Divina Majestas , medium non habet , neque patitur excessum ; bene tamen ex parte actus , utri sit , si verum Deum falso , aut indebito cultu colamus , vel loco veri Dei falsum Numen adoramus .

4. CONCL. II. Duae sunt species superstitionis , in qua ipsa immediate dividuntur , nempe Superstitione ratione rei culte , quae coli non debet ; & Superstitione ratione cultus incongru , dum modo indebito seu inconvenienti verus Deus colitur . Ita

communis, & patet ex proxime dictis. Porro utraque haec Superstitionis species rursum subdividitur; & hinc sit.

5. CONCL. III. Supersticio ratione rei cultae, qua coli non debet, fuit Superstitione cultus falsi Numinis, subdividitur in Idololatriam, Divinationem, Observantiam superstitionis, & Magiam. Ita Herinix dñp. 7. de Religione, n. 3. & communior, quamvis Billinius tom. 2. tract. 5. nn. 4. addat pro quinta specie Maleficum; alii vero ad vasam seu superstitionem Observantiam referant Magiam, & Maleficium; ac prouide res duxantur. Superstitionis species ex parte rei culte, quo coli non debet, affigunt. Ratio Conclusio est: quia vel diabolus honoratur ut numeri 5. & est Idololatria; vel colitur, ut aliquid occulatum revelerit; & est Divinatio: vel, ut dirigatur in operando; & sic est Supersticio vanorum Observationis, aut Magia, ad quam reducitur Maleficium, prout amplius patet ex dicendis.

6. CONCL. IV. Supersticio ratione cultus incongrui, subdividitur in Superstitionem cultus falsi, & Superstitionem cultus supernum. Ita D. Thomas 2. 2. q. 93. art. 1. & 2. cum communis: & patet inductione. Siquidem

7. *Cultus falsus*, seu mendax dicitur, vel quia habet falsum significacionem: ut si quis de facto coleret Deum ceremonias Iudaicas, que significant Christianum venturum. Vel quia imitatur quis falso verum cultum: ut si quis falsis Miraculis veram doctrinam Christianam confirmare velit, aut proponat falsas Reliquias: item si quis mutet materia, vel formam Sacramentorum, animo colendis Deum, prout faciunt Hæretici nostri temporis in Cœna sua committentes Superstitionem falsi cultus; non enim Christi institutum, sed suas inventiones pertinaciter segnuntur. Infusor ejusmodi cultus potest esse falsus, ac mendax, falsitate ex parte ipsius colenter se tenente: ut dum quis Deum colit tanquam publicus ab Ecclesia constitutus Minister, cum commissione seu potestate nullam habeat, vel jallem non habeat; puta si quis Sacrificium offerat, cum Sacerdos non sit, cuius exemplum habemus in Saule, 1. Reg. 13.

8. Et quidem certum est, quod huiusmodi Supersticio, atque omnes isti superstitiones, falsique cultus, sint ex genere suo peccatum mortale. Tum quia gravis inde irreverentia Deo inferitur. Tum quia sunt

falsitates perniciose, arque nonnullam na- scuntur ex infidelitate ac hæreti; uti fit in Rituibus superficiis Iudeorum, & Hæreticorum: Tum tandem, quia predicatione falorum Miraculorum, nec non & fallarum Reliquiarum suppositione, obfuscatur fides verorum, minorque reverentia & cultus eisdem exhibetur: & hinc eos qui predicant falsa Miracula, vel incerta, excommunicari refert Navarrus Cap. 77. Manualis, num. 111. idque defensum ex Confite. 2. 1. Leo- nis X. *Superse Majestatis*, & habetur tom. 1. Bullarii Romani.

9. *Cultus superstius* econtra dicitur illi, quando præter morem Ecclesie ponitur Religio in quibundam circumstantiis, vel rebus, in quibus non est ponendi: ut si quis Deum colere aggreditur illis ritibus modo, seu Ceremoniis, que neque ad ipsius Dei gloriam, neque ad spiritus excitandam devotionem inviriunt, aut que sunt contra statuta, vel coniunctitudinem Ecclesie: uti foret in Missa sepulcri dicere Alleluia, plures Cruces facere, quam præscriptum, in eam tot vel taliter dispositis candelis, & non plures adhibere, audire Missam a Sacerdote, qui nominatur Joannes, aut huiusmodi.

10. *Ceterum Cultus sit superstius*, seu tales ritus superstitionis, secundum scandalum & Ecclesie contemptu, sunt ordinarie tantum peccata venialia, in docent Cajetanus, Lef- nays, Layman, Navarrus, Toleus, & alii. Quod intelligendum, nisi effet cultus non tantum vanus, sed etiam turpis, aut alias graviter in codem excedetur: nam tunc incuri peccatum mortale pro gravitate materia, certum est.

QUESTIO II.

De Idololatria.

SUMMARIUM.

11. *Idololatria* quid?
12. Est peccatum gravissimum.
13. *Idololatria* metaphorice accipitur pro omnibus peccatis mortali.
14. *Ego sumitur propriè*, nec tamon comprehendit Cultum Sacrum.
- (D) Dist. præc. Quæst. 4. per totum.

11. CONCL. I. *Idololatria*, quia est prima Superstitionis species, & ex suo genere peccatum mortale gravissimum,

16-

veste describitur, quod sit Soritus, quæ soli Deo debetur, exhibita alieni creature. Ita in re communis. Dicitur, *Soritus*: quia per Idololatriam Idololatria servum Idolis, cultum Latræ, soli Deo debitum, illis impendendo; juxta quod dicit Apostolus Rom. 1. *Servitorum creatura potius quam Creatori*.

12. Quod autem Idololatria sit peccatum mortale gravissimum, patet ex eo: quia Idololatria per Idololatriam peccatum, honorem Divinum, ipsamque Divinatatem, quantum in se est, transfigi in creaturam; telle Apostolo Rom. 1. *Mutaverunt gloriam incorpoream* illis in similitudinem corruptibilis imaginis homini, & volvem, & quadrupedum, & serpantium & alibi. Unde sicut in Republica gravissimum conferetur crimen laze Majestatis, honorem Regium, ipsamque Regiam Majestatem in alium, quam legitimum Principem, explena scientia, quantum in se est, transfigi; ita & in propria gravissimum crimen est laze Majestatis Divina, gloriam Dei in creaturam, seu idolum transfigi.

13. Notandum tamen, quod nomen Idololatria duplicit accepit. Primo quidem proprie pro cultu, quo creatura colitur loco Dei. Deinde metaphorice, pro omnibus peccatis mortali, quo quis mortis inheret creatura: quo modo ad Plid. 6. 5. Avaritia vocatur *Idolorum servitus*. Et in hoc sensu S. Hieronimus in c. 2. Amos, 21: *Avaria aurum, galosque ventrem, libidinem suspi- nem & Bestiæ colit, lascivias mulier, que cum sis in delicia, mortua est, adorat veneras voluptates*. Et merito cum peccatum mortale sub nomine Idololatrie metaphorice sumptus denotatur, cum peccator per peccatum mortale voluntarie recedens a Deo, ut creature adhaereat, censeatur plures facere creaturam, quam Deum; ac prouide illam habere loco Dei, hecque ipsi esse infast Idol.

14. Sed hoc loco Idololatria proprie sumitur procul, quo creatura colitur loco Dei. Nec tamen idreco cultus Sanctorum cum Christo in calis regnantium, aut Sacrum Imaginum, erit Idololatria: nam illos non honoramus ut deos, sed ut Amicos Dei, coheredes Christi, nostroque apud Deum intercessores. Imagines autem cultum duxat veneramur respectivo, ut jam dictum fuerit. (b)

QUESTIO III.

De Divinatione, variisque eius specie- bus, & gravitate.

SUMMARIUM.

15. *Divinatio*, quid?
16. *Contingit dupliciter*.
17. *Divinationis per expressam demonis in- vocationem*, variis modis: qui?
- Ez se gravissimum peccatum, nec admittit parvitate materie.*
18. *Divination per facit am damonis in vocationem que?*
19. *Eius places sunt species*, I. *Astrologia ju- dicaria*.
- Sed naturalis est licita.*
20. II. *Phylogonia*.
- Metopocopia, & Chironiania.*
- Verum naturalis licita est.*
21. III. *Observantia somniorum*.
22. *Et qualis peccatum sit?*
23. *Unde dignissi possit somnium esse a Deo, vel potius a demoni?*
24. IV. *Huius Divinationis species est Au- gurium*.
25. *Ez sortilegium.*
- Sortes divinoria, &c.*
- Sortes confutatoria sunt licita.*
- Sortes divinatoriae sunt illicita.*
26. *Solvitur instantia ex nonnullis exemplis adiutoria.*
27. *Divinatio quilibet est peccatum mortale.*
- (c) Supra num. 17.
28. *Dominatio serio & firma fide sit, alias facias.*

15. CONCL. I. *Divinatio* (prout de ea hic loquimur, et quæ species Su- perstitionis) est inquisitio de aliquo occulto, ope vel disciplina demonis facta. Quo modo Divinatio passim accipitur in S. Scriptura, in qua post illi vocantur *Divini*, qui ope demonis divinant, seu futura aut incerta revealare nituntur. Etsi enim demones non possint certo cognoscere futura, circa que possumus veritatem Divinatio (quamvis latius accepta etiam ad aliorum occulorum, & thesauro ab conditoribus inquisitio- nis, ope demonis factam, se extendat) longe tempore plura demones de rebus futuri, atque occultis cognoscere possunt, quam homines.

16. CONCL. II. *Divinatio dupliciter*

L 4 con-

contingit, nimur vel per expressam dœmonis invocationem, vel per implicitam. Ita certa & communis. Ex his ulterioris

17. Prima Divinationis species, seu in qua diabolus expresse invocatur, multis modis contingit, prout nimur diabolus diversimode confunditur, aut confusus responderet. Aliquando enim apud veteres Gentiles confutabatur per sacrificium animalium, & diabolus respondebat per signa quedam apparentia in exitu animalium, & vocatur *Harpucipum*. Aliquando confutebatur per preces coram Iodolis profulas, & solebat dämon respondere per Idola; & dicunt oraculum. Aliquando confutebatur in Pythonicis, vel Pytonissis, quos ipse posseferat quandoque id accidit per varias adiutorias, figuratas,unctiones, specula, alia signa per diabolum instituta, & media detestanda, qua Dominus DEUS passim in S. Scriptura exercitat. Et hanc Divinationis speciem, in qua diabolus expresse invocatur, esse gravissimum peccatum mortale, certum est, & indubitate; eo quod importet conformatum, & societatem cum dämoni perpetuo & infensissimo hoste veri Dei. Et haec de causa recte notant Doctores, ut Bonacina disp. 3. in Decalogam. q. 5. num. 3.; n. 17. Herinex cit. disp. 7. n. 16. & ali. non dari parvitudinem materia mortali excusantem, si Divinatio fera sit.

18. Altera Divinationis species, seu quae continet tacitam & implicitan dämoni invocationem, fit, cum quis notitiam aliquius rei ex signo aliquo consequi ferio confidit, quam illud naturaliter nullo modo indicare potest. Tunc enim Divinator talem notitiam a dämonie tacite desiderare convincitur, cum certum sit, quod huiusmodi signa vanitatis a DEO instituta non esse.

19. Hujusmodi Divinationis, qua sit per pactum implicitum, plures species recent D. Thomas 1. 2. q. 95. art. 3. & seqq. quem sequuntur alii. Prima est Divinatio per Astra; Vocabuturque *Astrologia judicaria*, quæ ex aequali, ita, & motibus astrorum, eventus a libero arbitrio pendentes praedit, vel præteritos aut presentes occultos effectus revelat: v. g. Platonem tunc conjugium celebraturum, esse authorem hujus furti, moriturum ruina suarum ædium, &c. Dicitur notenter, evenire a libero arbitrio pendentes, &c. Nam per hoc nullatenus reprobatur Astrologia naturalis, quia situs & motus astrorum observantur, atque ex iis colliguntur effectus pure

naturales: ut eclipses, pluvias, siccitates, morbi animalium, pestes, falibritates, &c. Hec enim omnino licita est, & humano generi perquam utilis.

20. Secunda hujus Divinationis species est *Physiognomia*, per quam ex corporis, putta virtutis, mannum &c. lineamentis libere contingentes eventus, aut proflera vel adversa praedicuntur. Ejus partes sunt *Metopocopia*, & *Chiromantia*: quazum prius ex facie hominis, frontisque inspectione; altera vero ex magni lineamentis, quid cui eventurum sit divinat, seu prædict: ut solent facere Singari. Dicitur *rursum*, *libera contingentes eventus*: datur enim etiam *Physiognomia*, *Metopocopia*, & *Chiromantia* naturalis, per quam ex corporis & membrorum habitudine ac proportione virtutis item ac manuum lineamentis, de corporis valeridine ac temperamento, conquerenter de homini etiam ingenio, atque animi propensione, nez non & de supervenientiis morbis, morte, vel sanitate, prædictio aliqua vel conjectura licite fieri potest. *Lef. 9. lib. 2. cap. 42. n. 55. Delrin. lib. 4. cap. 3. 9. 4. Sanchez, Layman, & alii.*

21. Tertia dicta Divinationis species fit per somnia. Et quidem tunc *Observantia somniiorum* est illicita, & cum dämonio pacto facta implicite conjuncta, cum ex illis vanis ac temere sit conjectatio de effectu liberi eventu, aut mere casu vel fortuito. Talis Observantia sonniorum multum apud Ethnicos fuit usitata, & a S. Scriptura gravior reprehensa: ut *Levit. c. 21. Non angurabimini, neque observabitis somnia & alibi*. Unde & *Paralip. 33. graviter taxatur Manasses, qui obseruatus somnia felicitatis anguria, maleficiis artibus inferiebat*. Cum enim somnia plena naturae inter contingant, arque alia & alia juxta diversam corporis constitutionem, ac temperamentum, aut precedentes animi affectiones, aliaque causas naturales proveniant: nequit ex istis capi prænotio de eventibus liberis, nisi vel a Deo, vel a diabolo importuantur: ergo quoties non dignoscuntur esse a Deo, si quis ex eisdem divinit, subiecte se discipline diaboli.

22. Ex his sequitur, quod Divinatio ex observatione sonniorum fit ex genere sua peccatum mortale. Per accidents nihilominus potest Observantia sonniorum quandoque esse venialis: ut puta ratione simplicitatis, dum homo rudit ea putat esse a Deo vel quia solum tenuerit credit eisdem.

Quid.

Quod si somnia patentur provenire ex causis naturalibus, licet ut ex iisdem capere conjecturas de ejusmodi causis, v. g. de valeridine, vel constitutione corporis, ac hujusmodi. Somnia autem divinitus immixta, certum est esse sequenda: quia leguntur habuisse Joseph Pro-Rex *Egypti*, Genof. 37. S. Josephus, Sponfus Beate MARIE Virginis, Match. 1. Tres Magi, Matth. 2. aliquique plures iuxta quod *Nam. 12. Deus dixit: Si fueris Propheta inter vos, per somnum loqueris ad eum*.

23. Quæres, unde dignosci possit, somnum esse a Deo, vel potius a dämoni Reip. Inter somnum Divinum & diabolico communiter discernunt *Viri sancti* & Doctores, tum ex materia fineque eius, utrum ad rem bonam & honestam, an vero ad turpem impellant: tunc ex interna somniantis, atque ex sonno excitati affectione: ut est illustralio, & consolatio animi, inslita promptitudo ad Dei obsequium, & hujusmodi. Reip. enim, quod talis ex speciali iustitia, & contra vero somnia diabolica vel ad malum inclinat, vel animum perturbant, & ad Dei obsequium tardiorē redditum, ipsiunque intellectum obnubilare solent.

24. Quarta Divinationis species fit per avium, pescum, aut aliorum animalium observationem, & dicitur *Angarium*. Haec futuros liberos eventus, vel calis mere fortuiti, enuntiat ex volucrum volatu, aut canitu, vel ex pescum motu, animalium osculu, voce & similibus; ac prohibetur a S. Litteris sapienti, præterim locis num. 22. allegatis. Quo tamen non obstante ex avium volatu, pescum in mari occurrit secundum, possunt naturaliter colligi pluviae, fermentates, tempestates, & hujusmodi effectus naturales, quos animalia citius praesentant, quam homines.

25. Quinta species Divinationis est per fortis (& dicitur *Sorilegium*) quæ eventus futuros, vel veritatis occultæ manifestatio, explorat per fortis. Est autem triplices genus fortium, nempe divulorum, confulitorum, & divinatorum. *Sortes divuloria* sunt, quæ applicantur ad dividendas hereditates, ad litem dirimendam, ad honestum lumen &c. & haec per se male non sunt, sed saepe bona ac utilles, juxta illud *Provrb. 18. Contradiciones comprimit fortis, & iuxta fortis quoque disjicunt*. Porro *Sortes confulitorum* sunt, quibus a Deo postulatur occultæ veritatis manifestatio, vel confilii directio; ista etiam non sunt prohibita, si Dei

jussu & instinctu fiant: de quibus dicitur *Proverb. 16. Sortes mittuntur in sinum, sed a Domino temperantur. Tandem sortes divinatio*ria sunt, quibus abscondite veritatis notitia vel confilii directio, non a Deo, & consequenter a dämonie expresse, vel tacite, imploratur. Et haec superstitio, illicite atque prohibita sunt, prout habent *can. Sortes 26. q. 5. cum concordantis: quia continua expressam, vel tacitam dämonis invocationem. Unde merito cap. 1. & 2. sic. de Sorilegiis, sub gravibus penitis prohibetur, ne per fortis inquiratur auctor furti, vel quid impotenter furum sit: & similiter cap. ult. eod. sic, generaliter fortium vias in Electioibus ad Beneficia Ecclesiastica damnatur.*

26. Nec obstat, quod peccatum Achor forte deprudentem legatur *Josue 7. & Jonas forte deprudentius fuerit, Josue cap. 1. Item Jonathas mel degulans, 1. Reg. 15. imo & Saul misericordia fortibus in universis Tribus Israel electus Regen, 1. Reg. 10. & hujusmodi. Reip. enim, quod talis ex speciali iustitia, ut infinita Dei facta creduntur: non tamen idcirco fortibus indifferenter est credendum: cum privilegio singularium non possit legem facere communem, ut dicitur *c. Non fxi. 3. &c. Non exemplo 16. q. 2.**

27. CONCL. III. Divinatio, & quilibet predictarum species, et ex genere suo peccatum mortale, sive fiat cum expressa, sive cum tacita dämonis invocatione. Ita communis & patet ex dictis (c) quia Divinatio importet confortum, & servitatem cum dämonie, perpetuo Dei hoste; & ipsius homo tacite honorat, ejusque discipline se subiecti, ab eodem occulta vel futura edocendis.

28. Hoc tamen intelligendum, si Divinatio fieri fiat, & cum firma fide. Quod si vero joci causa quis offendat, se vel futura dividere, interim credens, totum effe futile & inane, communiter Doctores sentent, talem non incidero in culpam gravem; cum sit potius quedam vanitas quam superstitio, ut ait Bonacina disp. 3. in Decalog. 4. q. 3. p. 3. num. 18. & 19. Ubi etiam somnia, fortis &c. amotuli exculpat, si quis per simplicitatem (quod in mulieribus facilis locum habet) illisdem praefat: ut quando ex ruditate putat, a Deo esse, vel tenuerit credit. Hoc modo multa vanitas, atque inutiles observationes, v. g. ex sternatione, vultus osculu, corrugatione, & hujusmodi vanitates, excidari possunt a culpa mortal: quia non firma fides, sed vana tantum formido eis tribuitur.

QUA.

QUESTIO IV.

De vana Observantia, ejusque speciebus,
& gravitate.

SUMMARIUM.

- 29 Vana Observantia, quid?
- 30 Et quomodo distinguuntur a Divinatione?
- 31 Eius tria sunt species: quae?
- 32 Art notoria, quid?
- 33 Observantia sanitatum, quid?
- 34 Et quae puto haec cognosci posse?
- 35 Observantia coenitum, quid?
- 36 Et quomodo a Divinatione differunt?
- 37 Vana Observantia, omne que species ejus, sunt peccatum mortale.
- 38 Nisi excusat ignorancia Eccl.
- 39 Licitum tamen est, gestare Agnos Dei, Crucis, Eccl.
- 40 Conferendum aliiquid faciendo, vel omitendo certis Postis, an dannanda?
- 41 Quid in dubio, nam effectus excedat vires causa naturalis?
- 42 Protestatio quando excusat?

CONCL. I. *Vana Observantia* est Superstitionis, qua adhibentur media iniuritiae ad aliquid praestandum, vel impediendum, ad quod a Deo vel natura nullam virtutem habent: uti contingit, quando quis mediis iniuribus contendit acquirere bona temporalia, sanitatem, vel scientiam: aut quando aliquibus verbis intendit alligare demonem, cumque includere in anno, vase, aut cum quis mitit chirigraphorum animalium noxiis, vel eis item mover, ut illa expellat, aut cum quis certis iheredalibus, vel verbis, a globo rum ictibus immunem se reddere fatigat, & huicmodi. Ita Doctores communiter.

30. Ceterum dicta vana Observantia distinguitur a Divinatione, quod haec circa speculativum occulorum, aut futurorum effectuum cognitionem veretur; illa vero ad opus aliquod praestandum, vel impediendum tendat, utpote ab omnib[us] corporis sanitatem, thesauri abconditi inventionem, & quidem per pacium aliquod cum demoni, ut dicunt eff.

CONCL. II. *Vana Observantia* tres sunt species, nempe *Art notoria*, *Observantia sanitatum*, & *Observantia coenitum*; ad quas species ceterae sunt revocande, sive cum expressa, sive cum tacita, seu impli-

cita demonis invocatione fiant. Ita rursum communis, idque amplius probabit ex discendis disserendo de singulis. Unde sit

CONCL. III. *Art notoria* est, cum per precationes quadam verborum ignorantium, inspecções certarum figurarum, & alia huicmodi media prorsus inutilia, expectatur scientia infusa quarundam rerum abique alio labore. Hac arte utuntur Anabaptisti, dum sumpto poculo sua Cœcæ in instanti aliquando scripturarum ante omnino ignorantium scientiam confequantur, demone indubie eam suggestente, vel per os ipsorum loquente, ipsaque sic de mente, ut S. Scriptura te intelligere putet.

CONCL. IV. *Observantia sanitatum* est Superstitionis, qua adhibentur media iniuria & iniurias ad sanandos morbos hominum, vel brutorum: ut contingit, dum ad sanitatis conseruationem, recuperationem, valorem Sanationem, dolorum mitigationem, ab hostibus globorumque i[n]ferni protectionem, atque immunitatem, & huicmodi adhibentur verba, signa & ceremonia, que nec ex Divina institutione, nec a natura ad id vires ullam habent. Ita passim Doct. Sed quia res quam plures habent varias virtutes naturales, non raro hominibus ignotas, hinc

34. Quare, quo pacto dignoscit possit haec species vana Observantia? Rep. cum Filii lucio tom. 2. disp. 24. c. 6. n. 158. & 159. & alii, id potissimum ex sequentibus circumstantiis agnoscit posse. I. Si adhibentur verba ignota, aut characteres ignoti: talia enim implicite referuntur ad demonem ea infinitum, atque intelligentem. II. Si infelicitate aliqui falsa Apocrypha, aut minus certa: ut quod Christus haberent febres, ipsam, &c. III. Si causa applicetur improprio ad effectum, vel in loco valde distante a pafso. Idem dicendum de his, qui adhibent verba, signa, ceremonias, imagines astronomicas, & similia, ad obtinendam sanitatem, ad quam tamen procurandam nullam ex se vim habent: unde necesse est, quod hanc habent alii: non quidem a bonis Angelis, vel a Deo, cum id legitime non confit, imo per Prelatos Ecclesiæ prohibetur, atque per Theologos & Concionatores concorditer negetur; ergo eam haberi ab arte diabolica, praemendum est. Et ex his regulis innumeris calius in praxi possunt resolvi, quorum plurimos refert Gobat tract. 11. *Theol. Experimentalis*, pars 4. de Superstitionibus.

35. CON-

QUEST. IV. De vana Observantia, ejusque speciebus, &c. 171

obseruatione, ad Divinum cultum, reverentiamque, minime pertinente.

39. Utrum autem dammandis, vel excusandis sint quedam consuetudines, quibus nonnulli aliquid facere, vel omittere solent certis diebus festis, distinguuntur. Si enim haec faciant, ut se magis existent ad precandum proper diem Sancto dedicatum, vel propter affectum; quem specialiter habent erga Sanctorum, a quo operi & auxilio sperant, non committunt. Superstitionis peccatum, salem scelus scandalo, & alia prava intentione. Item non est superstitionis, notare tempora, vel dies, quibus major vel minor influxus Cœlorum reperitur, seu que aptiora v. g. sunt ad certas herbas medicinales colligendas, atque ad scindenda ligna, vel ad evitandam rerum corruptionem, &c. Hoc enim non excedit vires naturæ, atque quotidiana experientia comprobatur.

40. Tandem, quando rationabiliter dubitatur, an effectus sit a causa naturali (multa enim sunt secreta naturæ, virtutelque arcanæ doctissimorum etiam quandoque virorum ingenia subterfugiuntur) Quando inquam, rationabiliter dubitatur, an huicmodi effectus excedat vires causa naturalis, primumendum est, provenire a causa naturali. Bonacina cit. 4. 5. partit. n. 9. citans Leffum, Suarez, Sanchez, Layman, & alios. Ratio est: tum quia dubium explicandum est in mitiore partem: tum quia multæ res naturales admirabiliter præfulgent virtute, plerique etiam viris doctis incognita.

41. Quamobrem excusandi sunt illi, qui huicmodi res, de quarum virtute naturaliter dubitatur, ad expellendum morbum adhibere intendent, dummodo protelationem praemittant, nolle se effectum consequi, si aliqua subtil virtus ex quoconque pacto diaabolico, & superstitioso. Secus dicendum, quando palam est, effectus excedere vires causa naturalis: ac proinde certa, vel forte certo, confit, atcum huicmodi esse superstitionis, seu rem vanam, & inutiliem esse ad talen effectum: tunc enim subiecta malitia Superstitionis, cum adhibentur medium iniuste ad illum effectum. Neque in tali casu, ubi confit certe de inefficiacia mediorum, prodest protelatio, cum in contraria facta: nisi forte id fiat alia intentione, nempe ad convincendum & confirmendum demonem, non ad experientiam effectum.

QUA-

QUESTIO V.

De Magia, & Maleficio, aliisque huc attincentibus.

SUMMARIUM,

42. *Magia naturalis*, quid?
Est periculosa.
43. *Magia superstitionis*, quid?
44. *Duplex eius sensus*.
Magia propria.
Maleficium, vel Veneficium; quid?
45. *Magia*, *vel Veneficium* est peccatum mortale, & habet annexa multa alia peccata.
46. *Remedia Maleficorum* alia *Moralia*.
47. *Alia naturalia*.
48. *Et alia supernaturalia*, qua?
49. *Licitum est tollere signa Magica, ut dia-bolus no[n]cere deponat*.
50. *Dummido id sit abq[ue] nova Maleficio*.
51. *Solvitur infamia*.
(c) Tr. 4. diff. 7. n. 27.
52. *Quid agendum Confessario cum Maleficio ponente?*
53. *Maleficus peccantis non tenetur curare sibi chyphragnum a diabolo restituiri*.
Bene tamen rumpere alium, si quod posse se habet.
54. *Alia tunc a Confessario observanda*.
55. *Quid agendum circa bona Maleficio per diabolum data?*
56. *Quomodo si iniundens contra relapsum?*
42. **S**cindunt, quod Magia communiter duplex distinguunt, una naturalis, & altera superstitionis, seu diabolica. *Magia naturalis* est ratio quedam operandi mira, per causas naturales abq[ue] demonis opera. Hanc Magiam, esti de la[m]a non sit, tamen ut periculosa, & senimus ad superstitionis manuductum, pasim censent Doctores esse cavendam: quia ingenia humana rebus curiosi & inutilibus impicata, Magisque semper curiosa reddit, & successice ad Magiam superstitionis inducit. Unde merito Iesius lib. 2. de iust. & iure, c. 44 n. v. omnes libos, qui Magiam naturaliter tradunt, suscepimus habendos esse, & tamquam periculosa, praeferunt uterunt, vitando afferit.
43. *Magia superstitionis* (quam alli Diabolism apellant, & de qua solem hic agitur) est ratio quedam operandi mira per si-

gna ope dæmonum: sicut enim Magia naturalis utitur causis naturalibus, ita Magia superstitionis utitur nonnullis signis, quibus ex pacto quadam allicitur dæmon, ut faciat id, quod Magus vult.

44. Porro Magia superstitionis duplex est, seu potius duplum habet finem. Primus finis ejus est propria ostentatio, aliudve communitas suum, aut alienum: si com-munit nomine vocatur *Magia*: nam Magia proprie est ratio quedam operandi mira ope dæmonum. Alter finis ipius, est no[n]x alii cuius intendra; & proprio nomine dicuntur *Maleficium*, vel *Veneficium*. Maleficium quidem, si no[n]xa inferatur incantacionibus, seu carnisibus, characteribus, aliisque hu[m]iliodi signis, ex pacto cum demoni intro. Veneficum vero, quando malis pharmacis, fave venenis id fit; quamvis non numquam etiam Incantatores appelleantur. Veneficii.

45. CONCL. L *Magia*, sicut & *Veneficum* ac *Maleficium*, ex genere suo est peccatum mortale, utpote contineat exprel-fam vel tacitam dæmonis invocationem, ac proinde societatem & benvolentiam erga illum. Ita omnes Doctores. Quinimo Magia ordinarie multa alia peccata annexa habet; ut sunt heres, abiectione Dei & Sanctorum, idolatria, blasphemia in Deum & Sanctos, profanatio & abusus renum sacrarum, maxime Sacrae[m] Eucharistie Sacramentorum, luxuria, & nefaria cum dæmonio commixtiones, &c. Ea infuper inferre solet maxima dama in bonis temporaliis proximum, homicidia præferunt infantium, mures animalium, valetationes fegetur, & huiusmodi. Ex quibus, alique[m] familiis effectibus, colligere licet immanitatem hujus criminis, merito iuxta Leges etiam Civiles ignibus plectendi. Sed occasione præmisitorum.

46. Quares I. *Quam remedia adversus Maleficia sint adhibenda?* Relp. Remedia Maleficorum quedam sunt naturalia, quedam supernaturalia, & quedam moralia. Horum poltemra sunt ea, que pertinent ad pactum cum dæmonie dissolvendum, quando ex pacto nocet: quod fit amovendo signa Magica, ad quorun presentiam diabolus nocumentum infert; et quo mox plur. n. est.

47. *Naturalia remedia Maleficorum* plerumque parvam vim habent, quia diabolus facile omnem illorum actionem cludit, si velit, & a Deo permittatur. Bonum tamen

est,

est, illa ab initio experiri, juxta prescriptum Medicorum, seu quæ ipsi magis congra-judicabunt.

48. *Supernaturalia*, seu spiritualia, atque Ecclesiastica remedia Maleficorum sunt optima, & horum decem numerantur cum Lefso cit. cap. 44. num. 28. Bonacina, Reginaldo, & aliis. I. *Magna fides* & *fidelia* in Deum, seu Divinam protectionem. II. *Suceptio Baptismi*, si quis nondum est baptizatus. Vel III. loquendo de baptismis, Confessio sacramentalis peccatorum, sapientia enim ob peccata permititur diabolo potestis in hominem, quibus per veram penitentiam, vitaque emendationem delictis, hæc evanescit. IV. Sumptio Sanc-tissimi Eucharistie Sacramenti. V. Exorcismi Ecclesie, quorum maximam effi-vim probat praxis, atque ordinatio Ecclesie, cuius nomine sunt, ipsaquo quotidiana experientia. VI. *Aqua benedicta*: haec enim habet vim ex precibus Ecclesie ad a-vertendas demonis infestationes. VII. Re-liquie Sanctorum, Agnus Dei, Cerei facri, Panis, & Sal benedicunt, & similes res ab Ecclesia benedictæ, ob praælegatum rationem. VIII. Signum S. Crucis, cuius vis maxima est contra omnes diabolos machinationes. IX. Invoratio Sanctissimi Nominis JESU, B. MARIAE Virginis, Sancti An-geli Custodi, & aliorum Sanctorum. X. O-ratio, praefertim conjuncta jejuno, ut patet ex verbis Christi, Matr. 17.

49. *Quares II. An licet tollere signa Magica, v. g. ligaturas, nodos, volumina capillorum &c. co fine, ut diabolus no[n]cere desinet?* Relp. I. Certum est, & faten-tur omnes, si nullum novum adhibetur Maleficium, huiusmodi signa hinc posse tolli; idque tum in contemptu diabolis, atque Magice superstitionis; tum in odium factioris, quo Maleficus ea posuit veluti tesseram lui p[ro]p[ter]a cum dæmoni. Ratio clara est: quia sic colummodo eventur opera diabolii, eisque atque Malefici impie-catas exercitari. Et hoc quidem licet est facere, etiam ea intentione, ut dæmon no[n]cere desinet: quia eumodio amotio signorum (sceluso novo Maleficio) non est in-vocatio dæmonis ex natura rei, sed potius evercio prioris pacti per Maleficum cum Ca-codæmoni in it; & defruatio operum dæmoni. Et in hoc sensu loquitur Doctor Subtilis 4. dif. 34. quaf. un. dicens, quod ri-diculum sit quarere, an licet tollere male-ficum intentione curandi maleficium, non e-

nim (inquit) solum licet, sed est moritorum, debitu opera diabolis.

50. *Relp. II. Nihilominus non licet tol-lere Maleficium, vel signa Magica per no-vum Maleficium;* neque hoc a Malefico scienter petere, quamvis hic se[nsu] paratum offerat. Ita certa & communis. Ratio est: quia adhibitus novi Malefici est intrinsecamente mala, cum sit ultus artis Magice, & tacta vel expressa demonis invocatio ad aliquem effectum obtinendum; ac proinde nullo modo bene fieri potest, neque peri, neque ut id fieri, affectus preberi, juxta illud Apololi Rom. 1. Qui talia agunt, digni sunt morte: non solum qui ea faciunt, sed etiam qui consenserunt facientibus.

51. *Ne dicas: Licitum est petere pecu-niam ad ultoram ab ultoribus parato dare;* item exigere juramentum ab eo, qui paratus est per falsos deos jurare: ergo etiam licitum erit, alterius, qui ad id paratus est, incantatione & Maleficio uti ad amovenda a nobis vel alii Maleficia. Relp. enim negan-do consequentiam, & paritatem. Ratio dif-paritatis est: quia id, quod in dictis casibus petitur, nempe pecunia mutua, vel juramen-tum, ex se malum non est, & bene fieri potest, si velitis, a quo petitur, ut dictum superius (c). Secus est in nostro casu, ubi Maleficium (juxta Hypothesin) non nisi per novum Maleficium tolli potest.

52. *Quares III. Quid agendum Confessario cum Maleficio ponente?* Relp. cum Bonacina dif. 3. in Decalogam, quaf. 5. panis, 5. n. 11. Sanchez l. 2. in Decalog. cap. 40. n. 52. & aliis, ante omnia inquirendum est, an Maleficus inerit pactum cum dæ-mone: id siquidem teneat Maleficus in pri-mis diffolvere. Videatur autem eumodio pa-cutum sufficienter diffolvi per veram ac sine-ram de fute peccatis actam penitentiam, ex puro corde peccata detestando, ac dæmoni renuntiando, & toto affectu DEI Misericordiam implorando.

53. *Non tamen necesse est, ut Malefici-cus ponentes curet fibi chyphragnum a dæmonie restituiri:* quia per veram penitentiam sufficienter recedit a pacto. Sanchez cit. cap. 40. num. 53. Suarez, Candius Brognolus, & alii. Quod si vero ipse met Maleficus apud se habeat chyphragnum, vel ejus exemplar (regulariter enim), ut notar Candius Brognolus Bergomensis in Mammali Exorcistarum, part. 1. c. 2. art. 3. §. 10. cum aliquis homo Deo abrenuntiat, ac dæmoni se devovet, solent duo fieri chy-

gra.

grapha, vel si quis scribere nesciat, alia duo signa confici, quorum unum apud damnum conservatur, alterum apud Magum, vel Maleficum) tunc is teneat alterum, quod penes se habet, perfringere, aut ipsius Confessario tradere: idque partim in detestacionem criminis; partim, ut exterior testetur internam, ac perfectam diemoni abrenuntiationem, sinceramente in Deum convernionem. Alioquin enim, si hujusmodi exterrit signum, quod penes se habet, nolle Maleficum destruere, adhuc eo ipso perget, internum voluntatis actum in diabolos obsequium profiteri.

54. Secundo debet Confessarius inquirere a Malefico, an committerit illa enorma peccata superius n. 45. recentata, vel alia hujusmodi: quibus intellecitus, debito modo procedat, prout ceteroquin necesse sit ad Confessionem Sacramentalis.

55. Tertio, si aliquid ope diaboli Maleficus acquisitum habetur, quod cuiusdam tertiae perfidie cognoscetur (pura, quia huic a diabolo sublatum, & Maleficio detratum fuit, prout fape contingit), illud domino suo erit modo competenti restituendum, sicut in rebus farto ablatis fieri debet. Si vero aliunde, ut puta ex occultis thesauris, aut ex rebus in mari totaliter deperditis, eam rem diabolus habuerit, Ma-

goque tradiderit; ex eadem perfidio illis Magus factis facere tenebitur, quibus fortalitia damnata in rebus suis familiaribus, aut animalibus intulit. Et hoc id dicendum, si Magus habetur altius, unde damnata relascere posset; nam restitutio rerum iniuste ablatarum, & aliorum dannorum illatorum recompensatio, erit necessario facienda, nisi impotencia excusat, prout a liunde confat.

56. Quarto, non Maleficus potenter iterum educatur, & ad vomitum redeat, similique ut is a demoniacis dixeratibus, non raro redditurus, magis magisque preservetur, cunctem Confessarii muniat remedium spiritualium, nimurum Agnis Dei, aut aliis rebus conferatis ipsi communicatis; simulque cum exhortetur ad cerebro clieciendos actus Virtutum Theologicarum, atque ad meditationem Domini Nostri Passions, detestacionemque suorum gravissimum peccatorum, nee non & aliarum Virtutum exercitium, praefertim vero ad frequentiores Sacraentum Potentiarum, atque Eucharistiae receptionem. Quin etiam poterit quandoque Confessarius adhibere Exorcismos convenientes, quales pro hujusmodi hominibus tum in Ritualibus Diocesaniis, tum in aliis Benedictionum Libellis passim reperiuntur.

DISTINCTIO III.

De Vitiis Religioni oppositis per defectum.

QUESTIO I.

De Tentatione Dei.

SUMMARIUM.

1. Irreligiositas, quid, & que vita sub se continet?
2. Tentatio, alia probacionis:
3. Tentatio Dei, quid?
4. Est duplex, expressa & interpretativa.
5. Tentatio Dei ex genere suo est peccatum mortale.
6. Purgationes vulgares sunt prohibita.
7. Solvitur instantia,

8. Tentatio Dei per accidentem potest esse venialis.

1. Ut patet ex dictis Diff. preced. n. 1. alia Vicia opponuntur Religioni per excessum, alia per defectum. Viciatione haec tenus prioribus, pergendum ad posteriora, quorum omnium genus est Irreligiositas, qua est defectus cultus Deo debiti. Porro sub Irreligiositate, tanquam species sub suo genere, continentur Tentatio Dei, Sacrilegium, Simonia, Blasphemia, Perjurium, atque violatio Voti; de quorum quatuor prioribus in presenti Distinctione, & aliis duobus in sequenti Tractatu dicuntur.

etur. Et quidem, ordiendo a materia praescatis Questionis,

2. Tentatio generatim est dictum, vel factum, ad capendum de aliquo experimentum, ut scaturit, quanto sit potenter, prudentie, scientie, & hujusmodi. Et haec dicitur Tentatio probacionis, seu experimenti: quo modo Deus dicitur tentasse Abraham, Job, Tobiam, & alios Santos, dum immisiti adversitatis coram obedientiam, patientiam, atque in aliis virtutibus confitantem experiri voluit. Est & alia, qua dicitur Tentatio seductionis, seu inductionis ad peccatum: quo modo dia-bolus tentat homines, dum eos ad malum seu peccatum incitat. In proposito sumitur Tentatio priori modo, & quidem in maiori parte, quatenus nimurum homo inique tentat Deum, volens aliquam ejus perfectionem experiri: de qua loquendo,

3. CONCL. I. Tentatio Dei est actus Religioni oppositus, quo quis absque iusta causa dicit, aut facit aliquid, ad capendum experimentum de Divina quamplam perfectione, utsputa de Potentia, Sapientia, Justitia, aliisque Dei Attributis. Ita Heretics dicit, Relig. q. 1. Lefuis, effigie in re communis. Dicitur actus Religioni oppositus: qui quis quidam Dei irreverentia, velle de perfectionibus eius experimentum sumere absque iusta causa, & reliquo modis ordinariis a Deo iniuritus. Et additur, absque iusta causa: quia si talis adficit, non erit Tentatio: ut si fiat ex Divino insinuato, vel si quis habeat Dominum miraculorum, aut fantatum, vel si honor DEI, atque defensio Religionis postulat aliquid opus, ad quod tale experimentum est necessarium. Porro per experimentum Divina perfectionis, intelligitur omne extraordinarium opus, vel auxilium Dei supra communem rerum ordinem praestandum, quo Divina Potentia, Sapientia, Justitia &c. quasi experientia propria cognoscatur.

4. CONCL. II. Tentatio Dei potest fieri duplicitate, expresse feliciter, vel interpretative. Ita communis. Et quidem Tentatio Dei expressa tunc accedit, quando aliquid fit directe ea intentione, ut experimentum capiatur de quadam Dei perfectione: ut si te projicias in patrem, expetrans, an Deus te finit submergi, velan possit te salvare. Interpretativa tentatio Dei contingit, quando quis non intendit explicite tale experimentum de Divina perfec-

tione, facit tamen aliquid ob finem alium, quod ex se requirit extraordinarium Dei auxilium, illudque temere expectat: ut si quis tota Quadragesima velit cibo & potu abstinere ad Christi exemplum, persuasus, Deum vires prabitarum (nisi id fieret ex speciali instinctu Divino) aut si aliqui alteri periculo absque necessitate se commit-tat, a quo fine extraordinario auxilio Dei, quod temere expectat, liberari nequit. Huc etiam pertinet Purgationes vulgares, de quibus num. 6.

5. CONCL. III. Tentatio Dei, prout fit absque iusta causa, regulariter loquendo, atque ex suo genere, est peccatum mortale. Ita Doctores communiter. Ratio est: tum quia adulteratur excellentissime inter Morales Virtuti Religionis, & consequenter ex suo genere est peccatum mortale: Tum quia vel tentando Deum qui est incredulus, aut dubius de aliqua ipsius perfectione, & consequenter prater malitiam Infidelitatis irogat Deo gravissimam injuriam; prout fecerunt olim perfidi Judei, de quibus dicitur M. al. 77. Tentaverunt Deum in cordibus suis, dicentes: Nunquid & panem poteris dare, nus parva mens in diserto? vel tentare petit a Deo auxilium extraordinarium sine iusta causa, quod arguit gravem audaciam, sive irreverentiam erga Majestatem Divinam, qua Ter fande, simulque humiliiter ac reverentialiter est tractanda: atque infuper est istud contra sapientissimam Dei ordinacionem, qua voluntarii ordinem naturalem, neque absque necessitate cundem invertendem statuit. Unde Christus demoni, praecepitum e Templi pinnaculo, unde tamen per scalas descendere poterat, suggesti respondebat, Matth. 4. Scriptum est: Non tentabis Dominum Deum tuus.

6. Hinc mortaliter peccaminosa est omnia illa Tentatio, qua tentans Deum, absque alia necessitate committit se aperto periculo vita; utsputa projicendo se in ignem: aut pricipitando ex turri, interim putans, Deum esse ipsum salvatorem. Hoc etiam spectant Purgationes vulgares (sic dicta, quod nullo iure, sed populari inventione, & fabricante sive omnino falso inuidia, c. Mennam 2. q. 5.) quales olim fieri conuenerant ferventes fave frigidæ aquæ, ignigne ferri contactu, & hujusmodi, in quibus expectabatur incolumentis a Deo extraordinarie praestanda innocentia; que merito reprobarunt a Jure Canonico cit. c. Mennam 8.